

DRUGI IZVJEŠTAJ
BOSNE I HERCEGOVINE O PROVOĐENJU MJERA I NAČELA UTVRĐENIH
EVROPSKOM POVELJOM O REGIONALNIM ILI MANJINSKIM JEZICIMA

I- UVOD

1. U cilju realizacije zadataka određenih Programom rada Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Sektor za ljudska prava - Odjel za zaštitu prava i saradnju sa nacionalnim i drugim manjinama, vjerskim zajednicama i nevladinim organizacijama, koji djeluje i radi u okviru navedenog Ministarstva, kao posebna organizaciona jedinica, pripremio je Drugi izvještaj Bosne i Hercegovine o provođenju mjera i načela utvrđenih Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima (u daljem tekstu: Drugi izvještaj), na osnovu dostavljenih izvještaja imenovanih predstavnika institucija i tijela koja se bave zaštitom prava manjina.

2. Bosna i Hercegovina je potpisala Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima 7. septembra 2005. godine, a zvanično je ratifikovala 21. septembra 2010. godine. Ratifikacijom Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, Bosna i Hercegovina je preuzela značajne obaveze na zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Obaveze su prethodno utemeljene i u Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine (donesenog 2003. godine), nakon čega su i entiteti donijeli svoje zakone o zaštiti nacionalnih manjina, Republika Srpska (2005. godine) i Federacija Bosne i Hercegovine (2008. godine).

3. Država Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, kao i Brčko distrikta BiH. Federacija BiH se sastoji od deset kantona. Prema Ustavu BiH, postoje tri konstitutivna naroda: Bošnjaci, Srbi i Hrvati, koji govore na tri zvanična jezika: bosanski, srpski i hrvatski jezik.

4. Bosna i Hercegovina ima zvanično priznatih 17 manjinskih naroda, a najbrojnija i najugroženija manjina su Romi. U 2013. godini je izvršen popis stanovništva u Bosni i Hercegovini, a zvanični podaci biće objavljeni sredinom 2015. godine, kada će se tačnije znati broj manjinskih pripadnika.

5. Prvi izvještajni period je bio 2011. godina, na osnovu kojeg je Komitet eksperata i Komitet ministara Vijeća Evrope o primjeni Povelje dostavio svoje mišljenje i preporuke, usvojene 10. jula 2013. godine, a one glase:

Predlaže se da vlasti Bosne i Hercegovine uzmu u obzir sva mišljenja i preporuke Komiteta eksperata i da, kao prioret:

1. *uspostave sturkturisanu politiku i da preduzmu fleksibilne mjere za primjenu Povelje;*
2. *obezbijede adekvatne oblike i sredstva za učenje manjinskih jezika u saradnji sa onima koji ih govore;*
3. *uspostave sistem za finansiranje kulturnih aktivnosti i objekata vezanih za manjiske jezike;*

4. *stvore adekvatne uslove kako bi javni emiteri imali u ponudi programe na manjinskim jezicima;*

5. *koriste tradicionalna imena mjesta na manjinskim jezicima.*

6. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, kao nosilac aktivnosti, a u cilju transparentnosti i sveobuhvatnijeg izvještaja, ostvarilo je saradnju sa nadležnim ministarstvima i institucijama, kao i Vijećem/Savezom za nacionalne manjine u sastavljanju Prvog i Drugog izvještaja. Drugi izvještaj je sačinjen na osnovu izvještaja relevantnih institucija, sa osvrtom na preporuke Komiteta eksperata.

7. Polazimo od toga da je Bosna i Hercegovina posebnu pažnju u 2011. godini posvetila Romima, kao najvećoj i najugroženijoj nacionalnoj manjini u Bosni i Hercegovini. Intenzivirana je realizacija Akcionog plana Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite. Akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma je revidiran i kao takav se počeo primjenjivati u 2010. godine.

8. Potpisivanjem Deklaracije o pristupanju programu Dekade uključenja Roma 2005.-2015. godine, u septembru 2008. godine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine i vlasti Bosne i Hercegovine su preuzeli obavezu o redovnom planiranju finansijskih sredstava za rješavanje problema Roma, što je rezultiralo napretkom u stambenom zbrinjavanju Roma, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju.

9. U svrhu pripreme Drugog izvještaja, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je tražilo od nadležnih ministarstava, relevantnih institucija i tijela da sudjeluju u izradi izvještaja, čija su mišljenja uključena u Drugi izvještaj. Takođe je ostvarena saradnja sa predstavnicima manjinskih asocijacija, koje su odgovorile u pisanoj formi, a neke institucije nisu dostavile izvještaje sa napomenom da nije došlo do promjene u odnosu na Prvi izvještaj.

10. Potrebno je istaći da su zahtjevi, za dostavljanje izvještaja od strane nadležnih institucija na nivou države, entiteta i Brčko distrikta BiH, dostavljeni u septembru 2014. godine ali neke institucije, mediji i Vlada Brčko distrikta BiH nisu dostavile svoje izvještaje, sa obrazloženjem da se aktivnosti nisu promijenile u odnosu na Prvi izvještaj.

II - IZVJEŠTAJI O AKTIVNOSTIMA NADLEŽNIH INSTITUCIJA

1. VIJEĆE NACIONALNIH MANJINA BOSNE I HERCEGOVINE

Izvještaj sadrži dostupne informacije o primjeni Evropske Povelje o regionalnim jezicima i jezicima manjina za Bosnu i Hercegovinu (u daljem tekstu: Povelja), bazirane na mjerama za unapređenje korištenja regionalnih jezika i jezika manjina u javnom životu u skladu sa obavezama preuzetim u članu 2. stav 2. Povelje. Specifičnost nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini je heterogenost zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina na užem geografskom prostoru. U najvećem broju slučajeva, pripadnici nacionalnih manjina su inkorporirani u cjelokupnu bosansko-hercegovačku zajednicu i time pripadnici nacionalnih manjina nemaju isključivo iskazanu potrebu za ostvarivanjem prava iz domena primjene Povelje. Činjenica je da, relativno mali procenat pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini aktivno govori jezik matice države, što potkrepljuje stav o ograničenim potrebama pripadnika nacionalnih manjina koje su garantovane Poveljom. Takođe je potrebno

istaći, da se pripadnicima nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini ne uskraćuju prava definisana Poveljom, osim u domenu Kulturne aktivnosti i pogodnosti.

1. Obrazovanje

Mala koncentracija pripadnika nacionalnih manjina na jednoj geografskoj regiji ne zahtjeva posebne uslove za realizaciju obrazovnog procesa (na svim nivoima, od predškolskog odgoja do studiranja na univerzitetima). U sredinama gdje je značajna koncentracija pripadnika jedne nacionalne manjina (kao naprimjer Opština Prnjavor) realizuje se nastava na jeziku manjina kao izborna u osnovnim školama. Nema nastave na manjinskim jezicima u predškolskom obrazovanju, u srednjim školama, niti na univerzitetima. Jezici (italijanski i ukrajinski) se izučavaju isključivo u osnovnim školama i učenici dobivaju ocjene iz predmeta jezika. Naprimjer, ukrajinski jezik je prisutan u tri škole: Prnjavor (17 učenika), Kozarac (26 učenika) i Lišnja (11 učenika), a nastavu drže kvalifikovani nastavnici. U Prnjavoru je u primjeni i učenje jezika na daljinu (italijanski i ukrajinski) putem skype-a, kao dio projektne aktivnosti. U kasnijoj fazi, planirano je uključenje u projekat učenja na daljinu za romski i češki jezik. Na univerzitetima u Bosni i Hercegovini otvorene su katedre (odsjeci) za jezike: turski, italijanski (zatvoren) i njemački a u planu je otvaranje katedri za italijanski i ukrajinski jezik na Univerzitetu u Banja Luci.

Za druge jezike nije bilo prijedloga da budu izučavani kao izborni jezici.

U realizaciji mjere Obrazovanje prisutna je poteškoća obezbjeđenja sredstava za nastavno osoblje, prevoz učenika i udžbenike. Pitanja nisu sistemski riješena i permanentno je prisutna opasnost od zatvaranja nastave na nekom od jezika manjina.

Jedan od prihvatljivih vidova obrazovanja je organizacija tečajeva jezika koje organizuju udruženja i škole jezika na komercijalnom principu ili besplatno. Uglavnom se tečajevi održavaju za jezike: slovenački, češki, italijanski, njemački i ruski, dok za druge jezike nema organizovanih tečajeva (naprimjer: poljski, slovački, albanski, romski ...).

2. Sudske vlasti

Nije poznato da su pripadnici nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini tražili da se sudske administrativne jedinice služe jezikom manjina, svi državljani Bosne i Hercegovine govore zvanične jezike Bosne i Hercegovine koji se koriste i u sudstvu.

3. Administrativne vlasti i javne službe

Nije poznato da su pripadnici nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini tražili da se administrativne vlasti i javne službe služe jezikom manjina jer svi državljani Bosne i Hercegovine govore zvanične jezike Bosne i Hercegovine koji se koriste u administraciji i javnim službama.

4. Mediji

Osnivanje medija, kao što su radio-stanice ili TV na jeziku manjina, nije prisutno u Bosni i Hercegovini jer nema racionalnosti u tom konceptu - nema slušalaca ili gledalaca koji mogu pratiti medije na jezicima manjina. Iz istih razloga nema dnevnih novina na jezicima manjina, kao ni medijskih članaka objavljenih na jezicima manjina.

Državni i privatni mediji omogućavaju pripadnicima nacionalnih manjina, posebno udruženjima pripadnika nacionalnih manjina, da koriste medijski prostor. Mediji su pokazali otvorenost u emitovanju ili pisanju o događajima vezanim za nacionalne manjine, ali ni mediji

nemaju riješeno sistemsko finansiranje takve vrste programa ili servisa. Pripadnici nacionalnih manjina mogu po želji koristiti internet pogodnosti za komunikaciju na jeziku manjina, što se sporadično i dešava.

5. Kulturne aktivnosti i pogodnosti

Pripadnici nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini imaju snažnu potrebu za kulturnom identifikacijom, što doprinosi očuvanju tradicije i kulture jedne nacije. Realizacija mjera navedenih u Povelji ukazuje da Bosna i Hercegovina ne omogućava nacionalnim manjinama pravo zagarantovano Poveljom (član 12. stav 1., djelimično je ostvaren, dok stavovi 2. i 3. nemaju ostvarenih rezultata). Bosna i Hercegovina se obavezala da će na teritorijama na kojima se tradicionalno ne upotrebljavaju jezici manjina a na kojima živi određeni broj korisnika jezika manjina, čiji broj to opravdava, dopustiti, podstaći ili omogućiti odvijanje odgovarajućih kulturnih aktivnosti i stvaranje kulturnih ustanova u skladu sa prethodnim stavom. Takođe, država je preuzela obavezu da sačini odgovarajuće odredbe prilikom kreiranja sopstvene kulturne politike van granica u koje bi uključili regionalne ili manjinske jezike i kulture koji oni odslikavaju.

Nemogućnost realizacije mjere zaštite jezika manjina, putem kulturnih aktivnosti, refleksija je neimplementacije Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini gdje je članovima 6. 7. i 8., određeno da su različiti nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini dužni da obezbijede finansiranje djelovanja pripadnika nacionalnih manjina - udruženja.

Realizaciju kulturnih aktivnosti na jezicima manjina organizuju pojedina udruženja nacionalnih manjina, od kojih su najaktivniji: Slovenci, Česi, Albanci i Ukrajinci. Ali i te aktivnosti su projektne prirode i zavise od visine sredstava kojim udruženja raspolažu.

6. Privredni i društveni život

Nije poznato da su pripadnici nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini tražili da se jezik manjina primjenjuje u privrednim aktivnostima ili društvenom životu, jer svi državljani Bosne i Hercegovine govore zvanične jezike Bosne i Hercegovine koji se koriste u privredi, poslovnom sektoru i svim aspektima društvenog života.

7. Prekogranična razmjena

Nije poznato da su pripadnici nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini imali poteškoća u realizaciji bilateralnih i multilateralnih sporazume koji povezuju BiH sa zemljama u kojima se koristi isti jezik manjina. S druge strane, država Bosna i Hercegovina ne pruža instrumente poticaja prekogranične razmjene jer nema sredstava predviđenih za takve namjene. Ako se i realizuju prekogranične razmjene (kao što je slučaj sa Mađarskom ili Ukrajinom) onda su to rezultati projektnih aktivnosti, a ne sistemskog rješenja prekogranične razmjene.

2. MINISTARSTVO CIVILNIH POSLOVA BiH

Ministarstvo civilnih poslova BiH nema nadležnosti kada su u pitanju mjere iz Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, pa je i dostavljeni odgovor u skladu sa nadležnostima.

Shodno ustavnom uređenju, oblast obrazovanja je u potpunoj i nepodijeljenoj nadležnosti entiteta Republike Srpske, deset kantona u Federaciji BiH i Brčko distrikta BiH. Svaka od dvanaest navedenih administrativnih cjelina ima svoje ministarstvo obrazovanja, zakone za oblast obrazovanja, budžete za obrazovanje, utvrđuje obrazovnu politiku i ima sva druga prava i obaveze koje proizilaze iz nadležnosti obrazovnih vlasti, odgovorne za organizaciju i funkcioniranje obrazovanja na svom području odgovornost. Na nivou entiteta Federacije BiH postoji Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke koje ima koordinacijsku ulogu nad kantonalnim ministarstvima obrazovanja. Na nivou države Bosne i Hercegovine od 2003. godine Ministarstvo civilnih poslova BiH je dobilo nadležnost u koordiniranju aktivnosti između entiteta, i odgovorno je za suradnju na međunarodnom planu u području obrazovanja.

U skladu sa gore navedenim, načela i principi utvrđeni Europskom poveljom o regionalnim ili manjiskim jezicima nisu u nadležnosti Ministarstva civilnih poslova, ali su ugrađeni u Okvirne zakone o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07), Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 18/03), Okvirni zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 63/8) te Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 59/07, 59/09).

Tako se Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH člancima 10 i 11 osigurava Pravo na jezik i poštivanje vjerskih sloboda. *„Jezik i kultura svih konstitutivnih naroda i svake nacionalne manjine koja živi u Bosni i Hercegovini poštivat će se i uključivati u predškolsku ustanovu u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina i Konvencijom o pravima djeteta.*

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH u više članaka (članak 3, 4, 6, 8, 34, 36 : članak 8 *„Jezik i kultura svake značajne manjine koja živi u Bosni i Hercegovini poštivat će se i uklapati u školu u najvećoj mjeri u kojoj je to izvedivo, u skladu sa Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina“ ili članak 34 „škola svoju ulogu i obveze otvaruje u okruženju koje razvija motivaciju za stjecanje znanja, koje poštuje i podržava individualnost svakog učenika, kao i njegove kulturalne i nacionalne identitete, jezik i vjeroispovijest...te članak 36 „ mjerodavne obrazovne vlasti i škola utvrđuju i provode vlastite programe, koji podržavaju i njeguju različite kulture , jezike i vjeroispovijesti svojih učenika i zaposlenika.“*

Isto važi i za Okvirni zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci u BiH (“Službeni glasnik BiH”, broj 63/8) koji u djelu koji se odnosi na razvoj i sadržaj nastavnih planova I programa (članak 8) navodi: *Obrazovanje djeteta pripadnika nacionalne manjine ostvaruje se prema odredbama Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u BiH (“Službeni glasnik BiH”, broj 12/03) na jeziku i pismu nacionalnih manjina, u skladu sa odredbama ovog i drugih zakona koji uređuju sustav obrazovanja u Bosni i Hercegovini”.*

Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH (“Službeni glasnik BiH, broj 59/7) također sadrži antidiskriminirajuće odredbe koje se odnose na prava nacionalnih manjina poput članaka:

Članak 4. Visoko obrazovanje zasniva se na: poštivanju ljudskih prava i građanskih sloboda, uključujući zabranu svih oblika diskriminacije.”

Članak 7. (Pristup visokom obrazovanju)

Viskom obrazovanju kojim se bave licencirane visokoškolske ustanove u BiH pristup neće biti ograničen, direktno ili indirektno, prema bilo kojoj stvarnoj ili pretpostavljenoj osnovi, kao što su: spol, rasa, seksualna orijentacija, fizički ili drugi nedostatak, bračno stanje, boja kože, jezik, vjeroispovjest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom zajednicom, imovina, rođenje, starosna dob ili neki drugi status.

3. FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je u toku 2011-2014. godine provelo niz aktivnosti, koje su imale za cilj unapređenje mjera i načela utvrđenih Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima. Zahvaljujući Kulturnom centru Yunus Emri koji je izradio nastavni plan i program za turski jezik, nastava turskog jezika se izvodi u školama u Unsko-sanskom kantonu, Bosansko-podrinjskom, kantonu Goražde i Kantonu Sarajevo. Zbog velikog interesa učenika nastava turskog jezika će se uvesti i u Tuzlanskom kantonu.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je učestvovalo u izradi Revidiranog akcionog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma (u daljem tekstu Revidiranog akcionog plana), koji je završen 2010. godine. Ministarstvo ima svog predstavnika u Stručnom timu za praćenje realizacije Revidiranog akcionog plana, koji je oformljen na državnom nivou. Stručni tim sada radi na finalizaciji III (dva Izveštaja su već urađena i usvojena od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine) godišnjeg izvještaja o realizaciji Revidiranog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma. Predstavnik Ministarstva koji je član Stručnog tima ima zadatak da prikuplja, obrađuje i analizira podatke za Federaciju Bosne i Hercegovine, a koje Stručni tim koristi za izradu godišnjeg izvještaja o realizaciji Revidiranog akcionog plana. Prilikom prikupljanja podataka od kantonalnih ministarstava obrazovanja, samo šest kantona koji imaju evidentirane učenike romske nacionalnosti imaju obavezu da dostave tražene podatke. Četiri kantona za koje se ne prikupljaju podaci s obzirom da nemaju učenike romske nacionalnosti su: Posavski, Bosansko-podrinjski, Zapadnohercegovački i Kanton 10.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke već niz godina izdvaja značajna sredstva za finansiranje Programa „Podrška školovanju djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina i socijalno ugroženih kategorija”. Za realizaciju navedenog programa u 2012. godini iz budžeta Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke je izdvojeno ukupno 95.000,00 KM i to 58.600,00 KM za finansiranje projekata kojima je cilj poboljšanje pristupa i uslova školovanja učenika romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina, a 36.400,00 KM za nagrađivanje 77 učenika romske nacionalnosti u osnovnim i srednjim školama koji su ostvarili odličan uspjeh na kraju školske godine. U 2013. godini je za realizaciju navedenog programa izdvojeno ukupno 95.000,00 KM i to 51.777,00 KM za finansiranje projekata kojima je cilj povećanje stope pohađanja predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja djece romske nacionalnosti i njihova bolja integracija u obrazovni sistem, a 43.223,00 KM za nagrađivanje 103 učenika romske nacionalnosti koji su ostvarili odličan uspjeh na kraju školske godine u toku osnovnog ili srednjeg obrazovanja. U 2014. godini za ove namjene je izdvojeno 30.000,00 KM. za učenike romske nacionalnosti koji su završili razred sa odličnim uspjehom i to su dostavljeni podaci za 85 učenika romske nacionalnosti u osnovnim školama i 10 učenika romske nacionalnosti u srednjim školama.

Pored navedenog, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke od 2008. godine realizuje Projekat nabavke besplatnih udžbenika, u saradnji sa kantonalnim ministarstvima obrazovanja. U okviru navedenog projekta, besplatni udžbenici u 2012. godini su bili osigurani za 17.242 učenika prvih razreda osnovne škole u Federaciji BiH. Iz budžeta Federacije BiH osigurano je 445.000 KM ili 50 posto ukupnog iznosa, a iz budžeta osam kantona preostalih 50 posto novca za realizaciju tog projekta. U okviru Programa utroška sredstava za 2013. godinu Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je definisalo kriterije za raspodjelu 600.000,00 KM, koliko je izdvojeno za nabavku besplatnih udžbenika za učenike u stanju socijalne potrebe koji pohađaju devetogodišnju osnovnu školu, na području cijele Federacije BiH, odnosno svih deset kantona. S obzirom da su korisnici Projekta u 2013. godini učenici u stanju socijalne potrebe, u sredinama u kojima žive su to i učenici romske nacionalnosti. Isto je urađeno i u 2014. godini, samo što je iznos povećan na 700.000,00 KM. Kantoni su dužni dostaviti izvještaje o realizaciji Projekta nabavke besplatnih udžbenika za učenike u stanju socijalne potrebe koji pohađaju devetogodišnju osnovnu školu i tu su obavezu ispunili zaključno sa školskom 2013/2014. godinom. Za školsku 2014/2015. godinu novčana sredstva su već dostavljena kantonima, a izvještaje o realizaciji Projekta nabavke besplatnih udžbenika za učenike u stanju socijalne potrebe koji pohađaju devetogodišnju osnovnu školu do sada su dostavili Bosansko-podrinjski kanton Goražde, Zapadno hercegovački kanton i Kanton 10.

Ministarstvo, također, ima redovan program u oblasti visokog obrazovanja pod nazivom: „Podsticaj školovanju Roma, državljana Bosne i Hercegovine koji studiraju na javnim visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine“. U okviru navedenog programa, sredstva se dodjeljuju na osnovu prijave na Javni poziv i to studentima romske nacionalnosti, koji su državljani BiH, a studiraju na nekoj od javnih visokoškolskih ustanova u Federaciji BiH i po prvi put upisuju određenu godinu studija. Stipendije se dodjeljuju na osnovu dosadašnjeg uspjeha u školovanju i socijalnog statusa aplikanta. U akademskoj 2012/13. godini na Javni poziv su aplicirala 4 studenta romske nacionalnosti, od kojih su 3 dobila stipendiju u iznosu od po 2.000,00 KM. Iako je ovdje riječ o redovnom programu, za koji se planiraju i izdvajaju sredstva za svaku akademsku godinu, još uvijek je prisutan problem nedovoljnog broja studenata romske nacionalnosti koji apliciraju na Javni poziv Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke. U akademskoj 2013/14. godini na Javni poziv je apliciralo 5 studenata romske nacionalnosti, od kojih su 4 dobila stipendiju u iznosu od po 2.000,00 KM. U akademskoj 2014/2015 postupak odobravanja stipendija je započet, ali još nije okončan.

Pored navedenog, potrebno je istaći da Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke svake godine izrađuje Informaciju o upisu učenika u osnovne i srednje škole u Federaciji BiH radi praćenja broja upisanih učenika u prvi razred osnovne i prvi razred srednje škole, ali i radi praćenja podataka o ukupnom broju učenika osnovnih i srednjih škola. Navedena informacija se podnosi Vladi FBiH na razmatranje i usvajanje, a nakon njenog usvajanja zaključci i preporuke se dostavljaju kantonalnim ministarstvima obrazovanja radi zajedničkog djelovanja na dostizanju potpunog obuhvata učenika osnovnim obrazovanjem, te što većeg obuhvata učenika srednjim obrazovanjem, što se sve odnosi i na nacionalne manjine.

Kada je riječ o Programu rada za 2013. godinu, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je u okviru Programa finansiranja projekata iz oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, predvidjelo i sredstva za podršku projektima obrazovnih ustanova koje obrazuju veći broj učenika romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina, kao i projektima koji

omogućavaju promovisanje prava nacionalnih manjina, te osoba s posebnim potrebama i prilagođavanje školskih objekata za realizaciju istih.

Vijeće nacionalnih manjina Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine obratilo se s molbom da se u što skorijem roku dostavi informacija o primjeni u nastavi Priručnika za učenike o kulturi, baštini i tradiciji nacionalnih manjina u BiH i Metodičkog priručnika za nastavnike, u čijoj su izradi sudjelovali njihovi članovi. Dana 6.2.2014.godine uputili smo dopis svim kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine kojim smo zatražili da nam dostave tražene podatke. Informacija o uspješnoj primjeni Priručnika za učenike o kulturi, baštini i tradiciji nacionalnih manjina u BiH i Metodičkog priručnika za nastavnike još nije finalizirana.

Predstavnik ministarstva je član radne grupe za izradu Strateške platforme za rješavanje pitanja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini koju radi Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u saradnji sa OSCE-om. Ovaj dokument se nalazi u fazi Nacrta i trenutno se provode javne rasprave o njegovom sadržaju.

U Prvom izvještaju Bosne i Hercegovine o provođenju mjera i načela utvrđenih Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima veoma se precizno navela pravna podloga iz ove oblasti, kao i statističke i faktičke činjenice, pa se ovom prilikom nema šta dodati po tom pitanju.

4. MINISTARSTVO PROSVJETE I KULTURE REPUBLIKE SRPSKE

U Republici Srpskoj je usvojen Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 02/04), koji uređuje prava i obaveze pripadnika nacionalnih manjina i obaveze organa vlasti da poštuju i štite, očuvaju i razvijaju etnički, kulturni, jezički i vjerski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine.

Kako su potrebe nacionalnih manjina različite, podrazumijeva se da su u nadležnosti više ministarstava:

Ministarstvo prosvjete i kulture: Zakon o osnovnom obrazovanju ("Službeni glasnik Republike Srpske",) jezik i kultura nacionalnih manjina u republici Srpskoj poštovaće se i koristiti u školi u najvećoj mogućoj mjeri, a u skladu sa Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina i Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 2/05). U Banjaluci ima registrovanih 14 udruženja nacionalnih manjina među njima i Savez nacionalnih manjina Republike Srpske, koji objedinjuje sve nacionalne manjine u Republici Srpskoj. Od udruženja koja su registrovana prisutna su udruženja Čeha, Mađara, Roma, Ukrajinaca, Slovaka, Poljaka, Slovenaca, Makedonaca, Italijana i Savez nacionalnih manjina Republike Srpske, koji zastupa sve nacionalne manjine. Savez nacionalnih manjina Republike Srpske, koji ima status udruženja od javnog interesa za Republiku Srpsku, trenutno broji 14 udruženja nacionalnih manjina u Republici Srpskoj.

Narodna skupština Republike Srpske je osnovala Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske kao posebno savjetodavno tijelo koje sačinjavaju pripadnici nacionalnih manjina, koji daje mišljenje i prijedloge Narodnoj skupštini o svim pitanjima prava, položaja i interesa nacionalnih manjina u Republici Srpskoj. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske, u skladu sa odredbama Pravilnika o sufinansiranju javnih potreba u kulturi („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 7/10) redovno sufinansira kulturne aktivnosti pripadnika nacionalnih manjina putem Javnog konkursa za sufinansiranje projekata u kulturi, kojima promovišu svoj jezik, te njihovo kulturno nasljeđe. Radio televizija Republike Srpske, kao javni servis

Republike Srpske, dužan je najmanje jednom sedmično obezbijediti posebnu informativnu emisiju za pripadnike nacionalnih manjina na njihovim jezicima. Projekti nacionalnih manjina finansiraju se iz različitih izvora: Ministarstvo uprave i lokalne samouprave finansira rad Saveza nacionalnih manjina –krovne organizacije, a Ministarstvo prosvjete i kulture finansira projekte nacionalnih manjina, u skladu sa odredbama Zakona o udruženjima i fondacijama.

Kroz vaspitno-obrazovni rad u osnovnoj školi učenici se, kroz vaspitni rad u odjeljenskoj zajednici, nastavu istorije, geografije, jezika upoznaju sa različitim kulturama, tradicijama, običajima, kulturnim nasljeđem. Takođe, upoznaju se sa nacionalnim manjinama i njihovim tradicijama. Takođe, uče se poštovanju različitosti, toleranciji, multikulturalnosti, prihvatanju drugih.

U nekoliko osnovnih škola se izučava ukrajinski i italijanski jezik, kao jezik nacionalnih manjina, sa fondom od dva časa sedmično.

Radionicama stranih jezika, sajmom jezičkih škola, kulturnim programom i recitalima na različitim jezicima obilježen je ove godine Evropski dan jezika.

Programske aktivnosti osmišljene su u vidu takmičenja u poznavanju jezika, kulture, sporta i geografije evropskih zemalja. Organizovane su i radionice stranih jezika na kojima predavači na originalan i zabavan način motivišu učenike za učenje stranog jezika.

Održana su i predavanja za profesore, promovisane škole jezika.

5. MINISTARSTVO ZA UPRAVU I LOKALNU SAMOUPRAVU

Na zahtjev Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, tražena je dostava informacije ovog Ministarstva o zakonodavnim i drugim mjerama na provođenju načela utvrđenih Evropskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima.

Upravni postupci iz nadležnosti ovog Ministarstva vode se u skladu sa Zakonom o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno članom 16. navedenog Zakona kojim je regulisano da se u upravnom postupku stranka ima pravo koristiti svojim jezikom i ima pravo da na tom jeziku bude upoznata sa relevantnim činjenicama u tom postupku.

Putem upravne inspekcije koja se nalazi sastavu ovog Ministarstva vrši se inspeksijski nadzor nad radom organa uprave i upravnih organizacija Kantona, kao i jedinica lokalne samouprave, u dijelu pravilnog provođenja Zakona o upravnom postupku.

Pored navedenog, iako nije problem vezan direktno za manjinske i regionalne jezike, u cilju bolje komunikacije i lakšeg pristupa stranaka organima uprave, ovo Ministarstvo je ove godine pokrenulo inicijativu za donošenje Zakona o znakovnom jeziku, koji je u Nacrtu usvojila Skupština HNK.

Na ovaj način je spriječeno da neznanje jezika na kojem se vodi upravni postupak bude smetnja da stranka ostvaruje svoja prava i pravne interese. Eventualno uskraćivanje tog prava je osnov za obnovu upravnog postupka.

U Programu rada ovog Ministarstva za 2012. godinu bilo je planirano donošenje Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina kojim će se pitanje prava na upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika još preciznije regulisati.

U 2013. godini Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona je usvojila predloženi tekst nacrtu Zakona i isti uputila na usvajanje Skupštini Hercegovačko-neretvanskog kantona. Do danas se ovaj nacrt Zakona nije našao na dnevnom redu Skupštine HNK.

6. RTRS – RADIO TELEVIZIJA REPUBLIKE SRPSKE

Radio-televizija Republike Srpske koja ima tri medija, televiziju, radio i multimediju, je u proteklom periodu, poštujući zakonsku regulativu i uređivačke principe, nastojala da u svim dijelovima programa ispuni obavezu javnog emitera.

Kao javni radio-televizijski servis, koji djeluje u okviru Javnog radio-televizijskog sistema Bosne i Hercegovine, RTRS svoju ulogu ostvaruje na osnovu Zakona o radio-televiziji Republike Srpske i Zakona o javnom RTV sistemu Bosne i Hercegovine, decidirano poštujući uređivačke principe koji su u skladu sa evropskim standardima i ostale relevantne propise među kojima je i Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima.

Cilj je da svake godine programski sadržaji bilježe kvantitativni rast i kvalitativni napredak, a na zadovoljstvo naših konzumenata, odnosno svih građana uključujući i one koji govore manjinske jezike.

RTS je, u periodu od izvještaja koji je obuhvatio 2011. godinu, nastojala da, i u vrijeme recesije, koja je donijela niz ekonomskih, a samim tim i programskih restrikcija, održi standard koji je u našoj medijskoj kući prisutan već jednu deceniju.

Na **Radiju Republike Srpske** je gotovo deceniju prisutna emisija "Korijeni", koja je namjenjena promociji nacionalnih manjina, odnosno njihovih jezika, tradicije, kulture i drugih specifičnosti. Ova emisija je otvarala i probleme sa kojim se nacionalne manjine suočavaju. Emisija obrađuje i istražuje sve bitne teme iz života nacionalnih manjina, od primjene Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, učešća nacionalnih manjina u organima vlasti na lokalnom, entitetskom i državnom nivou, obrazovanja, pristupa medijima, do medijske promocije.

U emisiji često gostuju predstavnici nacionalnih manjina i nadležnih institucija koje se bave ovom problematikom, od kojih tražimo odgovore na važna pitanja kao što su pravo učešća nacionalnih manjina na lokalnim izborima, zastupljenost predstavnika manjina u organima vlasti i informacije o tim predstavnicima, šta oni čine i koliko mogu da urade kada je riječ o promociji prava manjina.

Emisija prati sva dešavanja i događaje koje organizuju nacionalne manjine, bilo da je riječ o seminarima, ili radionicama za nacionalne manjine, ali isto tako prati i brojne kulturne događaje koje organizuje udruženje manjina, ne samo u Banjaluci, već i u cijeloj Rs i BiH, pa i u zemljama u okruženju (Srbija, Hrvatska, Makedonija). Emisija promoviše nacionalne manjine u društvu predstavljanjem njihovih običaja, kulture, tradicije i istorije.

Jedno vrijeme su u emisiji svoju rubriku od 15 minuta imali predstavnici Ukrajinaca, koji su je i pripremali, a rubrika je emitovana dvojezično-na ukrajinskom i srpskom jeziku. Emisija "Korijeni" se sistematski bavi i pravima i položajem najugroženije nacionalne manjine – Roma. U okviru emisije postojala je rubrika "Romani đī" ili "Romska duša" koja je vodila slušaocima u priče o istoriji, kulturi i tradiciji romskog naroda. Jedno vrijeme "Romska duša" je emitovana kao samostalna dvadesetominutna emisija, u kojoj su o kulturi, istoriji i značaju očuvanja romskog jezika govorili poznati romski eksperti, istoričari, književnici, naučnici.

Emisija "Korijeni" na jedinstven način promovira rad nacionalnih manjina, ali isto tako, u određenim slučajevima, podstiče nadležne organe i institucije da se više angažuju na rješavanju problema manjina i da se bolje upoznaju sa njihovom radom. Značaj ove emisije ogleda se u tome što putem javnog servisa promovira prava, rad, kulturu, običaje i tradiciju nacionalnih manjina, ali je nedostatak obrazovanih ljudi – profesionalaca koji odlično poznaju jezik nacionalnih manjina, dovodio do programskog limita, odnosno nemogućnosti da se određeni sadržaji emituju na jeziku nacionalnih manjina uz stručan prevod. Svaka improvizacija bi bila kontraproduktivna i dobru namjeru bi pretvorila u svoju suprotnost.

Taj limitirajući faktor prisutan je i u ostala dva medija (Televiziji i Multimediji) JP RTRS. U jednom periodu je ostvaren dobar kontakt sa ukrajinskom nacionalnom manjinom koja je imala svoju rubriku na ukrajinskom jeziku sa prevodom na srpski jezik što je bilo neophodno i za same Ukrajinke, a naravno i druge slušaocice koji žele da se upoznaju sa ovim jezikom.

U programima tri medija RTRS-a bilo je riječi o značaju Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima i njenom provođenju u praksi. I u drugim programskim sadržajima (Jutarnji program, Dnevni program, Riznica znanja, Studiorum) bilo je riječi, kroz gostovanja ili tematske sadržaje, o manjinskim jezicima.

Naravno, informativni program je na svoj način pratio sve važne događaje – od aktivnosti udruženja, školovanja, kulturnih i drugih aspekata nacionalnih manjina, odnosno aktivnosti koje se odnose i na promociju manjinskih jezika.

Televizija Republike Srpske je emitovala sadržaje o nacionalnim manjinama – manjinskim jezicima gotovo u svim informativnim, obrazovnim, kulturnim, religioznim, omladinskim i drugim sadržajima.

U Jutarnjem programu Televizija RS je upriličila gostovanja predstavnika Saveza nacionalnih manjina RS i njegovih članova – udruženja nacionalnih manjina RS (u daljem tekstu "Savez") i udruženja Roma iz Bijeljine (koje nije u članstvu Saveza) i prikazali priloge:

- Prilog i izbor predsjednika Saveza i gostovanje novoizabranog predsjednika Saveza gospodina Franje Rovera.
- Najčešće su u programu emitovani prilozi o Romima iz Bijeljine i o aktivnostima nacionalnih manjina iz Srpske.
- Prilozi o zapošljavanju Roma u Prijedoru, konkretno zapošljavanju romskog inspektora u policiji RS.
- U Banjaluci je praćena većina događaja u organizaciji nacionalnih manjina, sa gradskog i republičkog nivoa (posebno za vrijeme mandata gospodina Steve Havreljuka).
- Praćena je većina aktivnosti Jevrejske opštine Banjaluka, i sl.

Gostovanja su trajala po 8-10 minuta, prilozi između 2 i 4 minuta.

U obrazovnoj emisiji Televizije Republike Srpske "Kvadrat na znanje", govoreno je o nacionalnim manjinama, uglavnom kroz priče o obrazovanju Roma. Npr. u Prijedoru se većina romske djece školuje, po čemu je taj grad, između ostalog, postao i prepoznatljiv. Priča je bila veoma afirmativna i pravi pokazatelj da se društvo može i mora izdići iznad diskriminacije nacionalnih manjina.

U emisiji "Kvadrat na znanje", Televizija Republike Srpske će i dalje ukazivati na potrebu da svima u društvu bude dostupno obrazovanje, a biće promovisana i potreba da nacionalne manjine uče svoje maternje jezike.

Informativna emisija "U fokusu", koja se na Televiziji Republike Srpske emituje šestu sezonu, između ostalog se bavi i pitanjima i problemima koji se tiču nacionalnih manjina na prostoru

Republike Srpske i Bosne i Hercegovine. Sa relevantnim gostima u studiju komentarišu se aktuelnosti iz ekonomije, poloprivrede, kulture, obrazovanja i svakodnevnice. Prati se rad zaštitnika prava lica sa invaliditetom, demobilisanih boraca, oboljelih lica, penzionera, poljoprivrednika, djece i mladih, manje zastupljenog pola, nacionalnih manjina...

U toku kalendarske 2013. i 2014. godine posvećena je pažnja i nacionalnim manjinama, a neke od tema su:

1. Aktivnosti Savjeta nacionalnih manjina Republike Srpske. U emisiji je dat presjek aktivnosti i djelovanja Savjeta nacionalnih manjina RS. Šta su uradili na "insistiranju" izmjene ustava da termin "ostali" bude zamijenjen terminom nacionalne manjine? Na koji način teku pripreme i aktivnosti u vezi sa popisom stanovništva? Koliko se poštuje Zakon o manjinama kada je u pitanju obrazovanje, zapošljavanje? Kakva je saradnja sa institucijama Republike Srpske?

2. Udruženja Crnogoraca u Republici Srpskoj: Predstavници udruženja Crnogoraca govorili su o saradnji sa Savezom i savjetom nacionalnih manjina RS, Vijećem naroda Narodne skupštine RS, odbornicima koji predstavljaju "ostale", kao i o institucijama Republike Crne Gore koje brinu o rasijanju. Gosti su bili predstavnici republičkog, gradiškog, dobojskog i trebinjskog udruženja Crnogoraca.

3. Rezultati rada delegata iz reda "ostalih" u Vijeću naroda RS. Analizirani su rezultata rada pripadnika nacionalnih manjina u Vijeću naroda Narodne skupštine RS. Koliko su zakonskih prijedloga ocijenili štetnim za nacionalne manjine. Kako ovi delegati saraduju sa svojim političkim partijama, a kako sa Savezom nacionalnih manjina i etničkim udruženjima čiji su članovi?

4. Kulturna baština nacionalnih manjina: O književnom stvaralaštvu predstavnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj i saradnji književnika iz Srpske sa književnicima iz matičnih država naših nacionalnih manjina.

5. Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine: O (ne)imenovanju novih članova Vijeća nacionalnih manjina Parlamenta BiH. Šta time dobijaju ili gube pripadnici nacionalnih manjina? O ovim pitanjima govorili predstavnici Vijeća iz RS, Federacije BiH i Saveza nacionalnih manjina RS.

6. Deset godina Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske : Emisija posvećena jubileju Saveza nacionalnih manjina Srpske u okviru koje je analiziran rad, aktivnosti i predstojeći zadaci.

7. Finansiranje udruženja nacionalnih manjina u Republici Srpskoj : Kako je riješeno finansiranje Udruženja nacionalnih manjina u RS? Da li ih i koliko pomažu matične ambasade? Kakva je saradnja među udruženjima... i ostala brojna aktuelna pitanja u vezi sa nacionalnim manjinama u RS.

8. Akcioni planovi za rješavanje problema Roma: Mogu li akcioni planovi za rješavanje stambenog zbrinjavanja, zapošljavanja, obrazovanja i zdravstvene zaštite Roma biti realizovani? Zašto nema zaposlenih Roma u lokalnoj i državnoj administraciji? Da li su sredstva koja su namijenjena za poboljšanje njihovog statusa iskorišćena u te svrhe? Gosti su bili predstavnici Saveza udruženja Roma iz Republike Srpske.

9. Aktivnosti odbornika nacionalnih manjina na lokalnom nivou. Osamnaest mjeseci

nakon lokalnih izbora, odbornici nacionalnih U RS predstavili su svoj rad. Govorili su o saradnji sa lokalnim vlastima, realizaciji predstavljenih planova i programa u toku lokalnih izbora i sistemskom rješavanju problema i statusu nacionalnih manjina koje predstavljaju.

10. Aktivnosti novog rukovodstva Saveza nacionalnih manjina RS: Program rada, aktivnosti i predstojeći zadaci novog rukovodstva nacionalnih manjina u RS. Finansiranje Saveza i udruženja, saradnja sa nadležnim ministarstvima. Postoji li Strategija razvoja nacionalnih manjina, ko treba da učestvuje u izradi tog dokumenta i ostala aktuelna pitanja.

11. Rad i aktivnosti udruženja nacionalnih manjina RS: Nakon razgovora sa rukovodstvom Srpske u emisiji su date nove informacije o izradi strategije nacionalnih manjina na nivou entiteta. Koliko su pripadnici nacionalnih manjina bili pogođeni majskim poplavama i koliko su im pomogle matične zemlje? Da li su imali adekvatnu pomoć i koliko je Savez nacionalnih manjina učestvovao u realizaciji dostave pomoći za članove udruženja na području RS i BiH?

12. Kulturna baština nacionalnih manjina: Na koji način se čuva, njeguje i obnavlja kulturna baština nacionalnih manjina. Koliko nadležne institucije, lokalne zajednice, udruženja nacionalnih manjina i pojedinci učestvuju u očuvanju materijalnog i nematerijalnog nasljeđa manjinskih zajednica? Postoje li mehanizmi koji će njegovati, ali i obnoviti kulturu koju su sa sobom donijeli Česi, Mađari, Italijani, Makedonci, Ukrajinci, Slovenci...

13. Položaj i prava Roma: Da li je nakon pristupanja BiH projektu "Dekada uključenja Roma" došlo do poboljšanja uslova života ove najveće, ali i najugroženije nacionalne manjine u BiH? O planiranim i potošenim sredstvima na nivou BiH. Kako i koliko predstavnici udruženja Roma učestvuju u aktivnostima koje treba da pomognu rješavanje problema Roma? Gosti emisije uz predstavnike Saveza Roma RS bili su i predstavnici Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i Odbora Roma BiH.

Emisija "U fokusu" emituje se uživo i traje 45-50 minuta, a posljednjih 15 minuta javljaju se gladaoci uživo i postavljaju pitanja gostima emisije.

Za emisijama u kojima su teme bile posvećene nacionalnim manjinama, vladalo je veliko interesovanje, a prosječno se javljalo 8 gledalaca (u skladu sa trajanjem emisije). Pozivi gledalaca nisu bili samo iz RS i BiH, već i zemala regiona, ali i Njemačke, Švedske, Danske, Austrije... gdje se emisije gledaju putem interneta.

Svi gosti i predstavnici nacionalnih manjina bili su zadovoljni izborom tema i gostiju. Pored Banjaluke, gosti su bili i u Informativno tehničkim centrima u Prijedoru, Bijeljini, Istočnom Sarajevu, Trebinju, a emitovani su i prilozi iz gradova i opština u kojima žive pripadnici nacionalnih manjina. Kroz ove emisije data je pažnja i prostor pripadnicima nacionalnih manjina da iznesu svoje stavove, probleme, pozitivne i negativne strane sistema, entiteta i države, a u narednom periodu biće planiranw i realizovane emisije koje će se baviti životom i statusom svih pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpkjoj.

Multimedija, kao treći medij RTRS, koji je putem Interneta moguće pratiti u svakom dijelu svijeta, objavljuje sve relevantne informacije koje se odnose na život i rad nacionalnih manjina. Onog časa kada se stvore kadrovske pretpostavke, ovaj medij će omogućiti i informacije na manjinskim jezicima i druge sadržaje koji su u ovom času programska tajna.

Iz naprijed navedenog, nije teško zaključiti da je JP Radio-televizija Republike Srpske, u okviru Javnog RTV sistema Bosne i Hercegovine, dala značajan doprinos promociji manjinskih kultura, a samim tim i manjinskih jezika.

Vrata RTRS-a su bila otvorena za sve ideje i tamo gdje je bilo moguće obezbijediti ljudske resurse (prevodioce i znalce manjinskih jezika) podržavana je ideja da se programski sadržaji emituju dvojezično.

U narednom periodu RTRS će, kao i do sada, podržati sve kvalitetne ideje zajedno sa relevantnim faktorima (od institucija vlasti do nevladinih i stručnih organizacija i udruženja) čiji je konačni cilj promocija i afirmacija manjinskih jezika.

U slučaju da nam budu dostupni namjenski evropski fondovi, rado ćemo biti nosioci aktivnosti ili dobri partneri u svim akcijama koje promovišu i podstiču učenje i upotrebu manjinskih jezika.

7. MINISTARSTVO PRAVDE BiH

Na upit Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, dostavljena je slijedeća informacija:

Član 9. Povelje, Pravosudne vlasti

Stav 1. člana 9. Povelje

Države potpisnice se obavezuju, u odnosu na one sudske vlasti u kojima broj stanovnika koji upotrebljavaju regionalne ili manjinske jezike opravdava dole pomenute mjere u skladu sa situacijom svakog od tih jezika i pod uslovom da sudija ne smatra da upotreba olakšica predviđenih ovim članom, može da omete valjano provođenje postupka.

U krivičnom postupku:

Osoba lišena slobode ima pravo da se na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije obavjesti o razlozima lišenja slobode (čl. 5 Zakona o krivičnom postupku BiH).

Subjekti krivičnog postupka (stranke, svjedoci i ostali učesnici) imaju pravo služiti se maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju, bez obzira da li je taj jezik i službeni jezik na kojem se vodi krivični postupak, a subjektima koji ne razumiju jedan od službenih jezika u BiH, osiguraće se usmeno prevođenje onoga što iznose u postupku, kao i prevođenje isprava i drugog dokaznog materijala (čl. 8. st. 2. Zakona o krivičnom postupku BiH). To znači da osumnjičeni odnosno optuženi u krivičnom postupku imaju pravo da im se npr. obezbijedi prevod izjava svjedoka putem sudskih tumača.

Da bi se osiguralo da se ovo pravo i poštuje u krivičnom postupku, Zakon propisuje obavezu organa koji vodi krivični postupak da upozna učesnike postupka o pravu na upotrebu maternjeg jezika ili jezika koji razumiju i da se pouka obavezno unese u zapisnik, kao i izjava subjekta u postupku na datu pouku (čl. 8. st. 3. Zakona o krivičnom postupku BiH).

Uskraćivanje stranci da na glavnom pretresu koristi svoj jezik i da isti prati na svom jeziku predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka i razlog za pobijanje presude zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka (čl. 297. st. 1. tač. c, Zakona o krivičnom postupku BiH) i jedan je od žalbenih osnova zbog kojeg se presuda može pobijati.

Troškovi prevođenja na jezik stranke, svjedoka ili drugih lica koja učestvuju u krivičnom postupku, a koji nastaju primjenom odredbi o prevođenju na jezik stranke i drugih učesnika, neće se naplaćivati od lica koja su po odredbama zakona inače dužna da naknade troškove

krivičnog postupka (čl. 185. st. 6. Zakona o krivičnom postupku BiH). Dakle, troškovi prevođenja isplaćuju se unaprijed iz budžetskih sredstava i ostaju na teret tih sredstava, bez obzira ko je po konačnoj odluci suda dužan da snosi troškove krivičnog postupka.

U Odluci o naknadi troškova krivičnog postupka prema Zakonu o krivičnom postupku, takođe stoji da se troškovi prevođenja na jezik stranke i drugih lica koja učestvuju u krivičnom postupku, a koji nastaju primjenom odredbi Zakona o krivičnom postupku BiH, neće naplaćivati od lica koja su po odredbama Zakona, dužna da nadoknade troškove krivičnog postupka (čl. 1. st. 4. Odluke).

Osim prava na upotrebu svog jezika u usmenoj komunikaciji učesnika u krivičnom postupku, Zakon o krivičnom postupku BiH propisuje i obavezu da se osobi koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju od zavisnosti dostavi i prevod pismena na jeziku kojim se ta osoba služi u postupku. Dakle, navedenim osobama se pozivi, odluke i druga pismena obavezno dostavljaju na jeziku kojim se oni služe u postupku (čl. 9. st. 3. Zakona o krivičnom postupku BiH).

Dakle, iz navedenog je jasno da stranke, svjedoci i ostali učesnici imaju pravo služiti se svojim jezikom, bez obzira da li je taj jezik i službeni jezik na kome se vodi krivični postupak. Ako učesnik ne razumije službeni jezik na kome se vodi krivični postupak osiguraće mu se usmeno prevođenje onoga što on ili drugi iznose, kao i prevod isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, kako bi potpuno bili upoznati sa rezultatima preduzetih procesnih radnji.

U parničnom postupku:

U pogledu odredbi parničnog postupka pred Sudom BiH, ponovo ističemo da se postupak vodi na jednom od službenih jezika u BiH (čl. 11. Zakona o parničnom postupku pred Sudom BiH), te u skladu s tim, stranke i drugi učesnici u postupku upotrebljavaju jedan od službenih jezika u BiH (čl. 254 Zakona o parničnom postupku pred Sudom BiH), a sva sudska pismena se strankama i drugim učesnicima u postupku, dostavljaju na jednom od službenih jezika u BiH (čl. 253. Zakona o parničnom postupku pred Sudom BiH).

U postupku pred sudovima koji se tiču upravnih stvari (upravni sporovi):

Zakon o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine ne sadrži izričite odredbe o jeziku i pismu na kojem se vodi postupak, ali sadrži odredbu da će se za pitanja koja nisu regulisana ovim zakonom, shodno primjenjivati odgovarajuće odredbe zakona kojim je uređen parnični postupak (čl. 60.a Zakona o upravnim sporovima BiH). To podrazumjeva i shodnu primjenu odredaba o upotrebi jezika i pisma, a na šta je odgovoreno u prethodnom pasusu.

Stav 2. člana 9. Povelje

Države potpisnice se obavezuju:

- da ne poriču valjanost između stranaka pravnih dokumenata koji su izdati u zemlji samo zbog toga što su sačinjeni na regionalnom ili manjinskom jeziku**
- da obezbjede da oni koji koriste regionalne ili manjinske jezike mogu da podnose usmene ili pismene zahtjeve na ovim jezicima**
- da se upravnim vlastima omogući da izdaju dokumente na regionalnom ili manjinskom jeziku.**

U pogledu osporavanja valjanosti pravnih isprava u zemlji, ukoliko su one sačinjene na regionalnom ili manjinskom jeziku i drugih obaveza iz stava 2. člana 9. Povelje, odgovor je

sadržan u prethodnim odgovorima vezanim za zakonska rješenja o upotrebi jezika u krivičnom i parničnom postupku.

Kada je riječ o konstatacijama Komiteta eksperata o neispunjavanju obaveza propisanih članom 9. Povelje, i prijedloga da se izmjeni domaće zakonodavstvo kako bi se svakoj stranci koja se pojavi u parničnom i drugim postupcima omogućilo da upotrebljava svoj jezik bez dodatnih troškova po stranku, da podneske podnose na svom jeziku isl. valja imati u vidu broj pripadnika pojedinih nacionalnih manjina u cijeloj državi, entitetima i opštinama odnosno o njihovom broju na području koje pokriva pojedini sud ili organ uprave.

Da se to imalo u vidu prilikom donošenja Povelje, vidi se upravo iz člana 9. koji obavezuje države - strane ugovornice u odnosu na one pravosudne oblasti u kojima broj stalno nastanjenih osoba koje koriste regionalne ili manjinske jezike opravdava mjere propisane članom 9. te pod uslovom da upotrebu pogodnosti iz ovog člana, sudije ne smatraju preprekom za pravilno funkcionisanje pravosudnih organa. Upravo ovo opravdava uspostavljeni zakonski okvir u Bosni i Hercegovini.

Naglašavamo da je Ustavom BiH propisano, da kada je riječ o međunarodnim standardima poštovanja ljudskih prava, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda ima direktnu primjenu i supremaciju nad drugim propisima u BiH, a podsjećamo da član 6. stav 3. Evropske konvencije za zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda, govori o upotrebi jezika i propisuje da svako ko je optužen za krivično djelo ima između ostalog pravo da na jeziku koji razumije bude obavješten o prirodi i razlozima za optužbu protiv njega i da dobije besplatnu pomoć prevodioca, ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu. Pravo na upotrebu svog jezika Evropska konvencija garantuje i svakome ko bude uhapšen, na način da propisuje da će svako ko je uhapšen, na jeziku koji razumije, biti obavješten o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega (čl. 5. st. 2). Dakle, i Evropska konvencija utvrđuje da svaka osoba ima pravo na obavještanje o optužbi na jeziku koji razumije, jer je to neophodno da bi se ostvarile beneficije pravičnog suđenja, a što je i garantovano kroz b/h zakonodavstvo.

Član 14. Povelje, Prekogranična razmjena

U vezi upita kojim su zatražene informacije koje se tiču međunarodne saradnje u pogledu provođenja mjera i načela utvrđenih članom 14. Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, napominjemo da predmetna oblast, koja tretira međunarodnu saradnju po pitanju promocije i unaprjeđenja saradnje u korist regionalnih ili manjinskih jezika na području kulture, obrazovanja, informisanja, stručnog obrazovanja i doškoloavanja, nije u nadležnosti Sektora za međunarodnu i međuentitetsku pravnu pomoć i saradnju Ministarstva pravde BiH.

No, važno je istaći da Sektor koji, u okviru svojih nadležnosti, provodi zakonom propisanu proceduru zaključenja međunarodnih bilateralnih i multilateralnih ugovora iz oblasti međunarodne pravne pomoći i saradnje, prilikom sačinjavanja nacрта bilateralnih ugovora, kao i konačnog zaključivanja istih, vodi računa o odredbama multilateralnih konvencija kojih je Bosna i Hercegovina članica.

Kada je u pitanju međudržavna saradnja iz okvira nadležnosti Sektora, svi zaključeni bilateralni ugovori, u okviru svojih opštih odredbi, garantuju jednaku zaštitu prava fizičkih i

pravnih lica iz obje države ugovornice u postupcima pred sudovima i drugim nadležnim organima. Time je svakako obuhvaćeno i pravo stranog fizičkog i pravnog lica na upotrebu svog jezika pred sudovima i drugim nadležnim organima Bosne i Hercegovine, u obimu u kojem je ovo pravo garantovano domaćem državljaninu pred nadležnim organima druge ugovorne strane.

8. MINISTARSTVO PRAVDE REPUBLIKE SRPSKE

Odredbom člana 5. Zakona o krivičnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 53/12) regulisana su prava lica lišenog slobode, odnosno, propisano je da lice koje je lišeno slobode mora na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije odmah biti obaviješteno o razlozima lišenja slobode i istovremeno prije prvog ispitivanja poučeno da nije dužno da daje iskaz, niti da odgovara na postavljena pitanja, da ima pravo da uzme branioca koga može sam poslije birati, kao i o tome da ima pravo da njegova porodica, konzularni službenik strane države čiji je državljanin ili drugo lice koje on odredi, budu obaviješteni o njegovom lišenju slobode.

Članom 8. navedenog zakona regulisana je upotreba jezika i pisma u krivičnom postupku. U krivičnom postupku u ravnopravnoj su upotrebi službeni jezici Republike Srpske - jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda. Službena pisma su ćirilica i latinica. Stranke, svjedoci i ostali učesnici u postupku imaju pravo da se služe maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju.

Ako lice ne razumije jedan od službenih jezika Republike Srpske, obezbijediće se usmeno prevođenje onoga što to lice, odnosno drugi iznose, kao i isprava i drugog pisanog dokaznog materijala.

O ovim pravima navedena lica se poučavaju prije prvog ispitivanja, koja se tih prava mogu odreći, ako znaju jezik na kome se vodi postupak. Prevođenje obavlja sudski prevodilac.

Pitanja vezana za parnični postupak regulisana su odredbama Zakona o parničnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 58/03).

Članom 6. navedenog zakona propisani su službeni jezici u parničnom postupku, i to: jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda, dok su službena pisma ćirilica i latinica.

Odredbom člana 145. istog zakona propisano je slijedeće: Svjedok koji ne zna jezik na kome se vodi postupak saslušaće se preko tumača. Ako je svjedok gluv, postavljaće mu se pitanja pismeno, a ako je nijem, pozvaće se da pismeno odgovara. Ako se saslušanje ne može izvršiti na ovaj način, pozvaće se kao tumač lice koje se sa svjedokom može sporazumjeti. Sud će tumača upozoriti na dužnost vjernog prenošenja pitanja koja se svjedoku postavljaju i izjava koje svjedok bude davao.

Odredbama članova 313.-315. Zakona o parničnom postupku definiše se upotreba jezika u parničnom postupku, na način da se pozivi, odluke i druga sudska pismena u parničnom postupku, upućuju strankama i drugim učesnicima postupka na jednom od jezika iz citiranog člana 6. Zakona. Stranke i umješači u postupku, koji ne poznaju niti jedan od jezika iz člana 6. Zakona o parničnom postupku, dužni su obezbijediti usmeno i pismeno prevođenje

procesnih radnji koje preduzimaju, te prevođenje koje se odnosi na izvođenje dokaza koje su u postupku predložili. Poslove prevođenja vrše sudski tumači.

Odredbom člana 9. Zakona o prekršajima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 63/14) propisana su prava lica okrivljenih za prekršaje.

Okrivljeno lice u prekršajnom postupku ima pravo da: 1) se smatra nevinim dok se ne dokaže njegova odgovornost u skladu sa zakonom,2) u najkraćem roku bude obaviješteno, detaljno i na jeziku koji razumije, o prirodi i razlogu optužbi protiv njega,3) mu se da odgovarajuće vrijeme i mogućnosti za pripremu odbrane, te da bude upoznato sa svim pravima, kao i pravom na ćutanje,4) se brani lično ili putem branioca po vlastitom izboru, ili ukoliko nema dovoljno sredstava, da mu se on obezbijedi besplatno kada to zahtijevaju interesi pravde,5) ispituju ili da se u njegovo ime ispituju svjedoci koji ga terete i da se obezbijedi prisustvo i saslušanje svjedoka u njegovu korist pod istim uslovima kao i svjedoka koji ga terete i 6) dobije besplatnu pomoć prevodioca ako ne razumiju jezik koji se upotrebljava u sudu ili tumača ukoliko je riječ o gluvonijemom ili slabovidom licu.

Članom 10. citiranog zakona definišu se prava zadržanih lica, u slučaju da je lice lišeno slobode i zadržano. Ta prava odnose se na:

- kontaktiranje konzularnog predstavnika, ukoliko je riječ o stranom državljaninu,
- pristup hitnoj medicinskoj pomoći, ukoliko je to potrebno i
- da bude obaviješten o maksimalnom broju sati ili dana koje kao okrivljeni može da provede na zadržavanju prije izvođenja na sud.

U slučaju da lice bude lišeno slobode i zadržano zbog učinjenog prekršaja odmah će mu se uručiti Dokument o pravima okrivljenih i zadržanih lica.

9. OMBUDSMEN BIH

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je na osnovu preporuka Komiteta eksperata, o provođenju mjera i načela utvrđenih u Povelji, dostavila slijedeće informacije:

1. uspostave strukturisanu politiku i da preduzmu fleksibilne mjere za primjenu Povelje;

Na osnovu informacija kojima raspolaže Institucija ombudsmena i praćenjem stanja u ovoj oblasti moramo konstatirati da su vlasti Bosne i Hercegovine propustile dosada donijeti strukturisanu politiku u vezi primjene Povelje.

Moramo istaći da postoje brojni primjeri iz prakse koji pokazuju veliku spremnost vlasti da poduzmu mjere usmjerene ka primjeni Povelje, ipak moramo konstatirati da se radi o većem broju lokalnih inicijativa, ali da izostaje širi plan takvih mjera.

Smatramo da bi za početak, do uspostave politike, čak i ograničene aktivnosti tipa razmjena pozitivnih iskustava i praksi iz različitih mjesta i na različitim poljima mogla dati bolje rezultate, ali i smanjiti troškove i postići bolje efekte ako bi takve mjere bile koordiniranije.

Isto tako, fleksibilne mjere pri provođenju Povelje su prisutne, ali trebale bi biti poticane i provodene na širem nivou.

Smatramo provođenja fleksibilnih mjera izuzetno bitnim kako bi provođenje Povelje zaživjelo u što većem obimu kroz afirmativne i promotivne mjere, a ne bi se percepiralo od strane vlasti

i javnosti kao ispunjavanju minimalno postavljenih standarda. O fleksibilnosti mjera i njihovoj opravdanosti izložit ćemo detaljnije u vezi narednih preporuka, posebno one koja se odnosi na učenje manjinskih jezika.

2. obezbijede adekvatne oblike i sredstva za učenje manjinskih jezika u saradnji sa onim koji ih govore;

Želimo istaknuti da ovaj segment treba razmotriti u sklopu strukturalne politike i fleksibilnih mjera.

Letimičnim analizom trenutnog stanja vezanog za učenje jezika možemo zaključiti da se isti većinom svodi na učenje kurseva, te jednim dijelom održavanja nastave u školama kao dodatnih časova u sklopu redovnog školovanja.

Ipak zbog ograničenog broja predavača i mjesta na kojima se takvi kursevi mogu organizirati trebalo bi razmotriti i korištenje novih tehnologija (internet, digitalni formati, interaktivno učenje i slično) kako bi učenje jezika bilo što rasprostranjenije i da se neki početni nivoi jezika mogu usvojiti na taj način, a što bi utjecalo na rasprostranjenost istih.

Isto tako, podržavamo mišljenje Komiteta eksperata da manjinske jezike ne treba realizirati samo kroz kurseve, nego iste pokušati integrisati u što većoj mjeri i u toku redovne nastave. Iz tog razloga smatramo da vlasti prilikom određivanja kriterija za redovnu nastavu manjinskog jezika trebaju pokazati što veću fleksibilnost.

Smatramo da politika i način tretiranja jezika manjina nije samo pitanje ispunjavanja zakonskog minimuma, nego promovisanja različitosti i pluralizma.

Nedostatak adekvatno obrazovanih lica koji mogu predavati jezike manjina mogao bi donekle biti ublažen ukoliko adekvatnim planiranjem i obezbjeđivanjem sredstava i ako budu sačinjeni planovi na osnovu kojih bi se mogla održavati nastava u više mjesta.

Svakako, treba uzeti u obzir da je u ovom momentu najbitnije obuhvatiti mlađe generacije, kako prilikom učenja jezika nacionalnih manjina u redovnoj nastavi, tako i različitim oblicima učenja u vannastavnim i vanškolskim aktivnostima, pri tome, a kao što već naveli, treba uzeti u obzir nove tehnologije, te razmotriti primjerice postavljanje web stranice na kojoj bi se mogli učiti jezici manjina i slično, te veći pristup različitim vidovima kulturne produkcije (knjige, različite publikacije, filmovi i serije) na jezicima manjina.

Svakako, dugoročnoj održivosti i kontinuitetu učenja jezika manjina svakako bi doprinijelo da se naknadno pokušaju sačiniti programi koji bi uključili i lica koja nisu samo pripadnici manjina. Na taj način kod mlađih generacija doprinijelo bi se i učenju o interkulturalnosti, odnosno prožimanju i međusobnom uticaju kultura, te pluralnom društvu.

3. uspostave sistem za finansiranje kulturnih aktivnosti i objekata vezanih za manjinske jezike;

Institucija ombudsmena u svom radu i izvještajima uvijek je isticala da vlasti u Bosni i Hercegovini trebaju, u skladu sa objektivnim mogućnostima poduzimati mjere u svrhu obezbjeđivanja adekvatnog finansiranja svih programa i segmenata koji se odnose na manjine, pa tako i kulturne aktivnosti.

Ovdje bismo isto tako istaknuli potrebu da se razmijene dobra iskustva i prakse, naime iz stanja na terenu možemo primjetiti da jedan broj kulturno-umjetničkih udruženja, kao i udruženja građana, ima značajan obim aktivnosti iako sa ograničenim sredstvima.

Isto naravno, nije samo posljedica sredstava koje dobivaju i odnosa koje imaju sa upravama ustanova za kulturu i jedinicama lokalne samouprave, nego i kapaciteta koja imaju ta sama udruženja u vidu kvalifikacije članstva, znanja i sposobnosti kojima raspolažu i slično.

Svakako jedan od bitnijih segmenata koji definišu obim kulturnih aktivnosti svakog udruženja, pa tako i onog koje je posvećeno kulturi, je da li isti imaju vlastiti prostor ili prostor koji mogu koristiti bez naknade, kao i određeni vid stalnog finansiranja na koji mogu računati. Iz tog razloga treba poduzimati mjere kako bi kulturne aktivnosti vezane za manjinske jezike bile u što povoljnijem položaju.

4. stvore adekvatne uslove kako bi javni emiteri imali u ponudi programe na manjinskim jezicima;

Institucija ombudsmena ističe da treba poduzeti sve mjere kako bi javni emiteri realizirali programe na manjinskim jezicima. Navedeni programi trebaju biti dostupni kako u programu televizijskih stanica, tako i u programu radijskih stanica.

5. koriste tradicionalna imena mjesta na manjinskim jezicima.

Navedenu mjeru treba realizirati u što većem obimu, te je izuzetno poželjna. Treba razmotriti i postavljanje natpisa u mjesta na jezicima manjina. Isto tako, jedan broj jedinica lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini pored naziva ulica praktikuje i postavljanje tabli informativnog karaktera o licima, događajima, istorijskim ličnostima po kojima su te ulice dobile nazive, te bi bilo poželjno ako bi to bilo učinjeno u svim slučajevima gdje ulice nose naziv povezan sa nacionalnim ili jezičnim manjinama. Isto tako, smatramo da bi u mjestima u kojima žive manjine trebalo pristupiti postavljanju naziva ulica na jezicima manjina.

REZIME

- Vlasti Bosne i Hercegovine su učinili napore da poboljšaju položaj nacionalnih manjina u posljednje dvije godine, iako je država bila suočena sa ekonomskim problemima i velikim poplavama koje su zahvatile cijeli region.
- Pripadnici nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini su uglavnom inkorporirani u društvenu zajednicu i njima se ne uskraćuju prava definisana Evropskom Poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima.

- Mala koncentracija pripadnika nacionalnih manjina na jednoj geografskoj regiji otežava stvaranje posebnih uslova za realizaciju obrazovnog procesa, na jezicima manjina, na svim nivoima. Gdje je veća koncentracija, kao u opštini Prnjavor, realizuje se nastava na jeziku manjina.
- Mediji su pokazali otvorenost za programe nacionalnih manjina i u periodu između dva izvještaja došlo je do povećanog broja emisija i programa za nacionalne manjine. Programski sadržaji svake godine bilježe kvantitativan i kvalitativan rast i napredak.
- Problem finansiranja kulturnih i drugih aktivnosti manjina je izražen, posebno u opštinama sa manjim budžetima.
- Izvještajni period je relativno kratak za značajniji napredak u provođenju Evropske Povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, ali je evidentna opredjeljenost vlasti Bosne i Hercegovine da i dalje nastave raditi na poboljšanju primjene Povelje.

PRIJEDLOG ZAKLJUČKA

1. Usvaja se Drugi Izvještaj Bosne i Hercegovine o provođenju mjera i načela utvrđenih Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima, te zadužuje Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine da usvojeni Izvještaj dostavi Sekretarijatu Vijeća Evrope za Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima.

